

גלגולי הקשב בתרבות המערבית המודרנית והעכשווית: מחקר בן-תחומי של האדם המתהווה

The Evolution of Attention in Modern and Contemporary Culture: An Interdisciplinary Study of the Making of the Human

הצעת מחקר לקבוצת מחקר במרכז מנדל סכוליון לשנים תשפ"ב-תשפ"ד (2021-2024)

מגישים: פרופ' עופר אשכנזי (החוג להיסטוריה), פרופ' גל ונטורה (החוג לתולדות האמנות), ד"ר יעל לוין (החוג לאנגלית), ד"ר איילת לנדאו (מדעי הקוגניציה ופסיכולוגיה), (מצ"ב קורות חיים ורשימות פרסומים בהתאמה)

תקציר הצעת מחקר

בעקבות המהפכה הדיגיטלית, חלו תמורות רדיקליות בצורה שבה אנו חווים, מעבדים ומעריכים מידע. שינוי זה ניכר בפרקטיקות קריאה, התבוננות והקשבה. מרבית המידע שאנו צורכים מתקבל בצורה פסיבית, חפוזת ובת חלוף. הנטייה להתייחס למידע מתוך מחשבה שקולה, מדודה, מעמיקה או ביקורתית מתפוגגת. אנו מעדיפים סיפוקים חטופים ומידיים, והמידע העצום אליו אנו נחשפים מדי יום ביומו מועבר במהירות הלאה תחת אשר להיטמע בתודעה.

מחקרים עכשוויים בנוירוביולוגיה, אסתטיקה אמפירית (empirical aesthetics), נירואסתטיקה (neuroaesthetics), קוגניציה, חקר לקויות (disability studies), תרבות חומרית, תאוריה ספרותית ומדעי הרוח הדיגיטליים שינו את האופן בו אנו מבינים את ההכרה והקשב האנושי. בעשורים האחרונים סוגיית הקשב הפכה למוקד קונספטואלי פורה באמצעותו ניתן לחקור את ההתפתחות ההיסטורית והתרבותית של הסובייקטיביות האנושית. מוסר, ערכים ונורמות תרבותיות וחברתיות, כמו גם פרקטיקות רפואיות או חובה אזרחית – כולם דורשים מהאינדיבידואל להשתמש בקשב לתועלת עצמית וחברתית כאחת. טכנולוגיה, מנהגי יום יום והתערבויות פרמקולוגיות משלימים בצוותא את ניסיונו של הפרט לרתום את הקשב ולהפכו לכלי בסיסי וראשון במעלה שיבטיח יצרנות ויעילות, מתוך דיאלוג עם, ולעתים אף כאלטרנטיבה לערכים השולטים בחברה הקפיטליסטית המערבית. עקב כך, קשב הופך, מחד גיסא, להיות מדד לנורמות שיטור חברתיות ורפואיות, אשר כל מי שסוטה מהן נאלץ לייעל – גם אם בעל כורחו – את יכולותיו, בכדי להתאים את עצמו למוסכמות. קשב משמש כאמצעי חיוני בעולם העבודה, בקשרים בינאישיים, כמו גם בהנאה אסתטית ואינטלקטואלית. ככזה הפך בעשורים האחרונים למדד ביו-פוליטי במדינות הניאו-ליברליות, המאפשר, מבטיח ואף מגן על עצם קיומן. מאידך גיסא, קשב משמש כאמצעי לביקורת הסדר החברתי-פוליטי, כמענה לדרישות הסביבה המודרנית מתוך מיסוד היררכיה חלופית של משמעות.

קבוצת המחקר המוצעת לעיל חותרת להתחקות אחר השינויים שחלו בשיח העכשווי אודות קשב מתוך רצון לנסח מחדש את תרומתו הפילוסופית והתרבותית לדרך בה אנו רואים את האדם ואת מקומו בחברה. נחدد את התמורות הללו באמצעות הפניית מבט אל העבר, תוך בחינת שינויים תרבותיים מהותיים שחלו מאז המאה התשע עשרה באופן שבו חוו, חקרו והמשיגו קשב. דרך סקירת ההיסטוריה

המודרנית של הקשב נבדוק בראש ובראשונה האם השינוי החברתי העמוק שהביאה בכנפיה המהפכה הדיגיטלית אכן השפיע בצורה מהותית על הקשב האנושי, או שמא תמורות אלה אינן אלא הופעה חדשה של תופעות מודרניות שעיצבו את ההתנסות האנושית כבר לפני המאה העשרים, ובעשורים הראשונים שלה. בדיקת הקשר בין עידן המידע העכשווי ובין תחושת המהפכה אותה תארו ההוגים שעסקו בקשב על סף המאה העשרים, תאפשר לאפיין את הייחודיות של ההווה ואת המקום הייחודי של הקשב – והדיון בקשב – בהתנסות העכשווית. שנית, נבחן את הקשר בין טכנולוגיות חדשות ובין קשב, במטרה לבדוק האם טכנולוגיה משרתת – או להפך, מחבלת – בהמשגות התרבותיות המשתנות לקשב. שלישית, באמצעות שילוב בין דיסציפלינות, הכוללות מחקר אמפירי מתחומי הקוגניציה והאסתטיקה האמפירית לצד חקר הביטויים התרבותיים, הספרותיים והאמנותיים של נושא זה, ננסה להבין כיצד קשב – ומושגים משיקים או מתחרים כדוגמת הסחת דעת, שעמום או עיוורון קשבי – לא רק משקפים את רוחו של העידן בו אנו חיים, אלא גם נותנים ביטוי לתמורות המשמעותיות בדרך שבה אנו מבינים את החברה המערבית העכשווית.

Research proposal abstract

The digital revolution is associated with a radical transformation in the way we encounter, process and evaluate information. This is evident in the way we read, observe and attend phenomena. Neural function is adapting to the screen and its constant excitations and stimulations; much of the data we encounter is received passively and fleetingly. Critical, slow and deep thinking is being replaced by the fast-paced gratification of relay; our online activity proceeds by passing knowledge on rather than absorbing it.

Recent advances in neuroscience, cognitive sciences, disability studies, literary theory, cultural materialism and the digital humanities have transformed our understanding of mind, attention and the human. Attention emerges as a productive conceptual anchor for the consideration of the historic and cultural evolution of the human subject. Moral and value judgments, cultural and social norms, medical practices and civic duty all touch on the question of attention; each prescribes to the individual how she might apply or use it for self-promotion and for the promotion of the public good. Technology, lifestyle practices and pharmacological interventions all complement the individual's attempt to harness attention as a means to productivity. Attention becomes a measure to police social norms and a medical baseline – and those individuals or societies that fail to realize it seek ways to remedy such a failure. Attention emerges as a mode of aesthetic pleasure, work, as well as a biopolitical measure to ensure the healthy life of the liberal state.

Our aim is to trace the emergence of current debates on attention by turning to the past in order to study significant cultural shifts in the way we view, celebrate or upset common

conceptualizations of attention. By looking back to artistic and literary explorations of attention, we will seek to ask, first, whether the seismic shift associated with the digital revolution has indeed radically changed the value of attention in human life, or whether such shifts are already in evidence in our past history; second, how technology complements or is in competition with cultural commentary on attention, and, third, what the comparative analyses of these epistemes might contribute to our understanding of the human. Our exploration will take cognizance of empirical data from ongoing studies on questions of attention and perception in an attempt to test the commonalities between disciplines. We aim to investigate how the rise and fall of competing terms – distraction, boredom and attention deficit – are suggestive not only of the *bon ton* of an era, but of significant shifts in the way we understand community, the individual and the state that holds them together.

הצגת נושא המחקר, מצב המחקר, מטרות המחקר והשיטות המתודולוגיות של כל אחד מהחוקרים:

חקר לקויות, חקר בעלי חיים ותיאוריות פוסט הומניות שבות בימינו לסוגיית הקשב תוך ניסיון להיחלץ מההטיות וההמשגות שהוטבעו ביחס למושג זה בהשפעת הנאורות. בעוד המחשבה הקרטזיאנית הסתמכה על הגדרות המבוססות על היגיון, עקביות, שליטה, זיהוי ואנלוגיה, תיאוריות ביקורתיות חדשות של הסובייקט מציעות מחשבה אחרת אודות האנושות, המבוססת על אמוציות והתנסויות חושיות מוטנטיות ובלתי צפויות. הסובייקט הדיס-מודרני או הפוסט-הומני נתפס כפסיבי, משתנה ותלוי בזולתו, בעת שקשב מוצג כנטייה להסחת דעת. הפרוייקט המשותף יבחן היבטים שונים של הדיון בקשב לנוכח שינויים טכנולוגיים, תרבותיים וחברתיים, ושל ההתנסות במציאות בה קשב הופך למושג מפתח וממוקם במוקד של תופעות חברתיות, מחשבתיות ופוליטיות רבות.

עופר אשכנזי מבקש לבחון את המתח שבין קשב ותיעוד מתוך התמקדות ברגע ההיסטורי בו הפך מתח זה לראשונה לחלק בלתי נפרד מחיי היום יום במערב. אחד המאפיינים הבולטים והמסקרנים ביותר בעשורים האחרונים הוא הגידול המואץ, חסר התקדים, של התיעוד הורנקולרי.¹ "צילום ורנקולרי", תיעוד ויזואלי (ואודיו ויזואלי) בידי צלמים שאינם מקצוענים המתאר חוויות יומיומיות, הפך לחלק בלתי נפרד מההתנסות במערב.² בעידן בו הצילום והשימור הדיגיטליים זולים באופן קיצוני, וכאשר הטכנולוגיה מאפשרת נשיאה קבועה של מצלמה (בכיס, בטלפון, במשקפיים, בשעון), ההתנסות האנושית מתועדת בכמות ובגיוון שלא היו כדוגמתם. התיעוד המידי נשמר ב"זכרון" המכשירים, אך גם "משותף" ברשתות חברתיות מסוגים שונים ומהווה חלק מהותי מהמידע העובר ויוצר את "הרשתות" הללו. הזמינות, השימור

¹Nathan Jurgenson, *The Social Photo: On Photography and Social Media* (London: Verso, 2019); A. L. Mendelson and Z Papacharissi, "Look at Us: Collective Narcissism in College Student Facebook Photo Galleries" *A Networked Self Identity: Community, and Culture on Social Network Sites*, ed. Zizi Papacharissi (New York: Routledge, 2011), 251-273.

² Geoffrey Batchen, "Vernacular Photographies" *History of photography* 24.3 (2000): 262-271; R. Sarvas and D. M. Frohlich, *From Snapshots to Social Media - The Changing Picture of Domestic Photography* (London: Springer, 2011).

וההפצה של התייעוד מאתגרים היררכיות מסורתיות בין נקודות המבט ההגמוניות לאלה של השוליים – ילדים, זקנים, קווירים, או פליטים – ומטשטשים הבחנות בין השתתפות וצפייה, בין המתעד למתועד. בתוך כך מערער עידן התייעוד הורנקולרי על ההבחנה שבין הקשב לפיזור הדעת: השימור "לנצח" של הרגע החולף (בצילום), ההטמעה שלו בנרטיב סובייקטיבי וההרהור בדיעבד על משמעותו (למשל, ברשתות החברתיות), מתקשר לחוויות יומיומיות, חסרות ייחוד, בהן "אירוע הצילום"³ חשוב יותר מהאירוע המצולם.

המחקר אותו יבצע עופר אשכנזי מציע לבחון תופעה זו מפרספקטיבה היסטורית, זו של "הגל הראשון" של התייעוד הורנקולרי, בין 1925 ל-1945. החל מהמחצית השנייה של שנות העשרים של המאה העשרים, עם כניסתה לשוק של מצלמת הכיס מדגם "לייקה" (והחיקויים הזולים יותר שלה), היו המצלמות לבנות בית במעמדות הביניים במערב ואף בחלק מהקולוניות האירופאיות. סרטי הצילום של מצלמות אלה הפכו זולים במידה נכרת, והפיתוח שלהם היה זמין וזול לתושבי הערים הגדולות והבינוניות. יחד עם עלייתו המהירה של הצילום הורנקולרי צמחה גם הכתיבה הביקורתית על משמעותו של הצילום והשלכותיו על התפיסה (הפוליטית, החברתית, האידיאולוגית) של האדם החי במרחב המצולם והמצולם ללא הרף. "קשב" היה למונח מפתח בדיונים אלה; אולם, כפי שהדגישו הוגים שעסקו בצילום היומיומי,⁴ מהפכת הצילום לא הסתכמה בכך שההרהור החולף בפיזור הדעת, אלא שהיא הביאה ליצירה של "קשב" (או טיפוסים שונים של "קשב") מסוג חדש.

התבוננות שיטתית בתצלומים מעשורים אלה – מהבית, מהרחוב, מהחופשה השנתית, מהחזית במלחמה, למול חנויות הראווה ולנוכח הנורמליזציה של האלימות ההמונית – מגלה כיצד התפתח "הקשב החדש" מתוך הבחירות שעשו "הצלמים הורנקולריים": מה צילמו הצלמים החובבים, מה ביקשו לשמר, מתוך המציאות "הרגילה" בה התנסו; מהם הבחירות האסתטיות שעשו בארגון המרחב המצולם; כיצד בחרו לשזור את הצילום "האקראי" בתוך הסיפור האישי, המשפחתי, הכיתתי או הפלוגתי באלבומים השונים; וכיצד קישרו, באמצעות הצילום, את החוויה שלהם עם זכרונות ואמונות מזמנים ומקומות שונים באמצעות חיקוי של סגנון או איקונוגרפיה השייכים לקונטקסטים אחרים. נקודת ההתחלה של ניתוח עליתי הקשב החדש בין 1925 ל-1945 היא מחקר אותו מבצע אשכנזי כרגע, על צילום שנעשה על ידי יהודים בגרמניה בשנים אלו (מחקר זה התמקד במבט היהודי, ולא עסק באופן ישיר בקשב, אף שהנושא עולה במחקר בהקשרים שונים). בהתבסס על הממצאים של המחקר המקדים, הוא יבחן צילומי חובבים שנעשו בתקופה באירופה, ארצות הברית וארץ ישראל המנדטורית. ביחד עם בחינה של הכתיבה הביקורתית מהתקופה בנושא השפעת הצילום הבלתי פוסק על הקשב, המחקר יציע כלים לחשוב על התייעוד

³ See Ariella Azoulay, *The Civil Contract of Photography* (New York: Zone Books, 2008).

⁴ Siegfried Kracauer, "Photography" *The Mass Ornament. Weimer Essays*. Ed. Thomas Y. Levin (Cambridge: Harvard University Press 1995), 47-64; Walter Benjamin, "A short history of photography" *Screen* 13.1 (1972), 5-26; Walter Benjamin, "The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction" (1936), *Illuminations*, ed. Hannah Arendt, trans. Harry Zohn (New York: Schocken, 1969), 218-222; Marcus Paul Bullock, *The Violent Eye. Ernst Jünger's Visions and Revisions on the European Right* (Detroit: Wayne State University Press, 1994) and Ernst Jünger, *Der gefährliche Augenblick. Eine Sammlung von Bildern und Berichten* (Berlin: Junker und Dünhaupt, 1931).

הורנקולרי כיום כחלק מתופעה רחבה יותר: הופעתו של קשב מסוגים חדשים, המגיבים ומציעים פתרונות לתחושות המשבר ולא (רק) מבטאים אותו.

גל ונטורה חותרת להתמקד בהפרעות של קשב חזותי שעלו בשלהי המאה ה-19 בצרפת, בירת האמנות המערבית של התקופה, בעקבות חדירת תצורות חדשות של תרבות חזותית כדוגמת צילום, פנורמה, דיאורמה וסינאורמה. בפריקט הפסאז'ים שלו, המתמקד בחיי היום יום הפריזאים במפנה המאה, תיאר וולטר בנימין את "הסחת הדעת" כאחד הסממנים המרכזיים של המודרניות.⁵ קביעותיו הניבו בעשורים הראשונים של המאה העשרים מחקרים שהוקדשו לתופעת "חרושת התרבות", ובחנו את האופן בו התרבות הפופולרית ממשטרת את האדם המודרני, מרדדת את מבטו וכובלת את תודעתו, בעת שהצופים צורכים אותה בהיסח הדעת, מבלי משים.⁶ תופעות אלה לא יוחדו לתרבות הפופולרית בלבד, והאקלקטיות החזותית ששלטה במחצית השנייה של המאה ה-19 השפיעה גם על תהליכי התבוננות באמנות הקאנונית הממוסדת, כפי שעולה מקריקטורה המתארת זוג צופים בני הבורגנות הגבוהה שיצאו זה עתה מהתערוכה השנתית בסלון הפריזאי ב-1888 (תמונה 1). ההדפס מתאר כעשרים יצירות אמנות המועמדות זו לצד זו על גבי זו בצפיפות רבה. בני הזוג, המשייטים לכאורה מעל היצירות, אוחזים כל אחד באובייקט שנועד להקל על העומס, אך תחת אשר לחדד את הקשב החזותי של בני הזוג, ריבוי המידע לוכד אותם, ומונע מהם ליצור פיצול קשב ולשלב בין הדימוי ובין המילה הכתובה. במקום לצפות ביצירות עצמן, הם קוראים אודותן, ובמקום לחוות עונג אסתטי, הם נוחלים, בעל כרחם, "מיגרנה תמונתית" ("migraine pictureuse") כדברי הטקסט הכתוב בלקוניות מעל המפלצות הלופתות בגסות את ראשיהם. ייצוגים נוספים של הצופים בסלון האמנות חושפים מארג שלם של חוויות, המתאגרות את מטרתן של תערוכות אלה, ופוגמות בקשב החזותי של הצופים בהן (ראו למשל תמונות 2-3).

כהיסטוריונית תרבותית של צרפת במאה ה-19, המתמחה בהיבטים סוציו-רפואיים של אמנות ותרבות חזותית, גל מתעתדת במחקר זה לבחון את הקשר בין עולמות האמנות המגוונים שפעלו במקביל בשלהי המאה; עליית מושג הפנאי; הגידול במספר הצופים ובמספר חללי התצוגה; והפרעות קשב חזותי. באמצעות שילוב בין יצירות אמנות, קריקטורות ותצלומים, לצד כתבי רופאים וביקורות אמנות, היא חותרת לבחון את הקשר בין אקלקטיות חזותית ובין הפרעות קשב חזותי, עיוורון קישבי, ושעמום. באמצעות המונח "מיגרנה תמונתית", היא מתכוונת לחקור את שורשי התופעה המכונה בלימודי מוזיאולוגיה "עייפות מוזיאונים" (Museum fatigue) תוך איתור הגורמים ההיסטוריים שהשפיעו על היווצרותה. בה בעת, היא מתעתדת לבחון את התמורות שחלו בעשורים האחרונים ביחס לאקלקטיות חזותית, ואת מידת השפעתה על קשב חזותי, או על היעדרו. למרות שהיחס השלילי לאקלקטיות נשמר לאורך המאה העשרים, קרנה עלתה בעשורים האחרונים, בעת ש"הטעם הטוב" הומר ב"אכילת-כל" (Omnivorousness),⁷ ושינוי מתמיד הפך למשאת נפש בעולם התרבות. בבחינת הקריקטורה של סלון

⁵ וולטר בנימין, *מבחר כתבים*, כרך א: *המשוטט*, תרגם דוד זינגר (תל אביב: הקיבוץ המאוחד, 1992), 102.

⁶ ראו למשל: תאודור אדורנו ומקס הורקהיימר, *אסכולת פרנקפורט: מבחר* (תל אביב: ספרית פועלים, 1993).
⁷ David Wright, "Making Tastes for Everything: Omnivorousness and Cultural Abundance" *Journal for Cultural Research* 15. 4 (2011): 355-371.

1888 יש לשאול האם הקשר השלילי בין עודפות חזותית ובין מיקוד קשב השתנה לאורך ההיסטוריה? כיצד השפיעה המהפכה הדיגיטלית, על הקשב החזותי של האדם, או על יכולתו לפיצול קשב?

יעל לוין בוחנת את הטיפול בקשב על מבעיו התמטיים, המוסריים והתרבותיים בספרות האנגלית מהתקופה הוויקטוריאנית עד ימינו. לשיטתה, הגלגולים שחלו ביחס לקשב כפי שהם באים לידי ביטוי ברומנים של התקופה הם תוצר של שינויים פילוסופיים, חומריים וחברתיים בתפיסה של האדם ומקומו בחברה. ביצירתו של צ'ארלס דיקנס נראה כיצד יכולתו של היחיד לאזן בין קשב והסחת דעת, בין התמקדות ביעד הנתפס כמוסרי ונכון לעומת הנהייה אחר שררה או מעמד נתונה לביקורת מתמדת הן מתוך ומחוץ לדיאגזיס (*diegesis*): ביקורת של הסביבה התרבותית של הדמות ושל המספר המתאר את קורותיה. הנרטיב הופך לכלי שיטור ומודל לחיקוי. באמצעות שימוש בתאוריות השאולות ממחקר לקויות ותאוריה פוסט-הומניסטית ניתן לקרוא מחדש את הדינמיקות הללו בנרטיב ללא ההטיות הנובעות מתוך עידן הנאורות והמשגת ה-קוגיטו (*cogito*), המושתתת על תבונה, שליטה, טלוס (*telos*) ורצון. תאוריות חדשות אלה בוחנות את אותן התופעות האנושיות מתוך מודל של התהוות – לא בשכל כי אם בתהליכים חושיים ורגשיים, בבר החלוף במקום ביציב והקבוע, במקרי במקום במתוכנן, בלא נודע במקום בצפוי. הסובייקט החדש נתפס כיצור שמתהווה יחד עם סביבתו, לא ככזה היוצר את הוויתו ואת העולם בו הוא חי. הוא אינו נפרד או עצמאי מהכוחות הסובבים אותו ואין לו שליטה מוחלטת או סופית על המציאות. להבדיל מהמודלים הקיימים בכתיבתו של דיקנס, בכתיבה של המאה ה-20 אפשר למצוא אלטרנטיבות מושגיות אחרות לקשב ולתופעות השיטור המלוות אותו, כאלה שאינן מושתתות בהכרח על תועלת ומטרה. מאמרה, "Beckett and Biopolitics: Attention Distraction, Drift" הוא תוצר ראשוני של המחקר המוצג כאן. הוא דן בשינויים שחלו בהתייחסותו של סמיואל בקט לשאלת הקשב, החל מכתביו המוקדמים ועד לכתיבתו המאוחרת. שינויים אלה נתפסים כביטוי לצורך להשתחרר מהדיאלקטיקה הרואה בסובייקט כמעין מטוטלת הנעה בין מצבי ריכוז למצבים של הסחת דעת – מאדם פרודוקטיבי הפועל עפ"י צווי נורמות חברתיות ופוליטיות לאדם הניצב בשוליים. גיבורו חסר השם של בקט מבין בסופו של דבר: "rest is one of their words and think another".⁸ ניתן להשתחרר מהדינמיקה הזו והכח הביופוליטי שהיא משרתת לא באמצעות סינתזה של קשב והסחת דעת אלא באמצעות דחייה של עצם הדיאלקטיקה. ז'אן-פרנסואה ליוטאר מציע את המונח סחף כמוצא. הוא מסביר זאת כך: "an aimless voyage, a collection of fragments impossible to unify [...] in accordance with the diversity of the times and sceneries wafted through."⁹ המודל החדש הזה ואת גבולות המודל לאור התפתחות של שיטות שיטור ביפוליטיות חדשות הכוללות התערבות בגנטיקה ובאנטומיה האנושית. במחקר עתידי היא מתכוונת לעמוד על אלטרנטיבות לקשב כפי שהן מוצגות בספרות ובתרבות העכשווית על צורותיה החומריות והאסתטיות החדשות.

⁸ Samuel Beckett, *The Unnamable* (New York: Grove Press, 1958) 328.

⁹ Jean-François Lyotard, *Driftworks*, trans. Roger McKeon (New York: Semiotext(e), 1984) 10.

איילת לנדאו חוקרת קשב ותפיסה בתחום מדעי המוח הקוגניטיביים. המחקר האמפירי תומך בתמורות המתוארות בהבנה הפילוסופית והתרבותית המתוארות לעיל בחתירתו תחת הבנות מסורתיות של תפקוד הקשב בתהליכים של הבנה ותפיסה. בעוד הוגים שונים הציבו את הקשב במרכז התאור שלם את ההתנסות המודרנית עוד מהמאה התשע-עשרה, עד לאחרונה התקיימו דיונים אלה ללא ידע של ממש על המערך הקוגניטיבי הקשור במה שאנו מגדירים כ"קשב". אחת התובנות הראשוניות מהמחקר העכשווי, המערערות על תפיסות קשב קיימות, היא ההכרה שעל אף שקשב ותפיסה מרגישים רציפים-הם אינם כאלה. אלא שבמקום להבין מתוך כך שישנה דיאלקטיקה בין קשב להסחת דעת, המחקר של איילת לנדאו מצביע על הבניה אלטרנטיבית של הקשב המושתתת על מקצב. כאשר אנו מתמקדים בגירוי תפיסתי אחד, התפיסה מכילה תנודות בקשב של שמונה פעימות בשניה. הפעימות שניתן למדוד בהתנהגות התפיסית של בני אדם ובעלי חיים משתקפות גם בפעילות מוחית קצבית (אוסילטורית) בקצב דומה. זאת ועוד, כאשר המציאות התחושתית מציבה מול התופס ריבוי – אותן פעימות מתחלקות על פני כמות הגירויים הקשובים⁽¹⁰¹¹¹²⁾).

המחקר שתבצע איילת במסגרת הפרוייקט המוצע לעיל נעשה מתוך דיאלוג עם החוקרים במדעי הרוח. במיוחד ראוי לציון המתאם בין הממצאים הראשוניים שלה לבין מגמות עכשוויות בחקר המחשבה והתרבות בהן עובר הדגש התאורטי מתפיסות של הקוגניטיו הקרטזיאני ואחידתו בחוש הראיה כמפתח להבנת ההבנה לבין התמקדות בחושים האחרים. היות והיכולת להפנות קשב ולסנן את החלקים של הקלט החושי שדורשים עיבוד מאילו שמוטב להתעלם מהם אינה מוגבלת לאופנות חוש מסוימות, בשנים האחרונות המעבדה הרחיבה את המערכים לכוללים תפיסה שמיעתית, וכן חוש המגע.¹³ העבודה בחושים רבים תאפשר ביסוס של תיאוריות הפעימות הקשביות כמנגנון כללי בארכיטקטורה הקוגניטיבית והמוחית. לבסוף, כמקרה בוחן קריטי להכללת רעיונות אלו, ניסויים בעיוורים מלידה יאפשרו לאפיין את התפקיד של ניסיון תפיסתי חזותי בעיצוב המבנה הזמני של קשב.

בחינת הקשרים בין קשב למכלול החושים מהותי לשיח שבוחנים חברי הקבוצה האחרים בהקשרים היסטוריים ותרבותיים שונים, והכללת הממצאים האמפיריים בדיון על ההתנסות במרחב המוגדר מתוך הסחת הדעת שבו יהוו תרומה מכריעה להבנת מקום "הקשב" בהיסטוריה המודרנית ובמציאות העכשווית. המעבדה המשרתת את המחקר עוסקת בפיתוח ניסויים אשר ייתנו מענה אמפירי לשאלות התאורטיות העולות מתוך המחקר באמנות ויזואלית וספרות ואשר יתמוך בניסיון להיחלץ מההטיות וההמשגות המסורתיות הנוגעות לקשב. בעוד המחשבה הקרטזיאנית הסתמכה על הגדרות המבוססות על היגיון, עקביות, שליטה, ובעליונות חוש הראיה כבסיס ההבנה, המחקר יתמקד בתהליכים פאסיביים ולא מודעים – מצמוץ, מקצב מחד, ובחושבים אחרים מנגד (שמיעה, תחושה) על מנת לפתח

¹¹ Re, Daniele, et al. "Feature-Based Attention Samples Stimuli Report Feature-Based Attention Samples Stimuli Rhythmically." *Current Biology* 294 (2019): 693-699.e4, doi:10.1016/j.cub.2019.01.010.

¹² Re, D., Inbar, M., Richter, C. G., & Landau, A. N. (2019). Feature-Based Attention Samples Stimuli Report Feature-Based Attention Samples Stimuli Rhythmically. *Current Biology* 29. 4 (2019) 693-699.

¹³ Kusnir et al., "When Temporal Uncertainty Doesn't Help." *Journal of Cognitive Neuroscience* MIT press Ltd. (in press).

הבנה אחרת של תפקוד האדם מול גירויים. תינתן עדיפות לבדיקת ההשפעות של מערכת גירוי מורכבת במקום יחידנית ובחינה של תהליכי קשב המתרחשים ללא עיבוד מודע.

תיאור הפעילות הרב-תחומית והאינטראקטיבית המבוקשת של הקבוצה וההישגים הצפויים

השפעת המהפכה הדיגיטלית על קשב ניכרת בימינו בכל תחומי החיים. אנו מאמינים כי השילוב בין היסטוריה, תרבות חזותית, ספרות וקוגניציה, יאפשר לחברי הקבוצה לגלות היבטים של קשב הנחבאים בבדיקת התחום שלהם בלבד. גילויים אלה יובילו הן לתובנות חדשות בכל תחום ותחום והן חיבורים חדשים בין התחומים שיאפשרו הבנה חדשה של מקום הקשב בהתנסות האנושית, והשינויים שחלו בתופעה זו במאות האחרונות. הבחינה מחדש של מושג הקשב וההבנה שלו מחייבת חיבור לא שגרתי – ואף שאינו אפשרי בנסיבות רגילות – בין חוקרים מהמדעים העיוניים ומהמדע הניסויי. הדגש שאנו שמים על השילוב בין דימויים חזותיים ובין המילה הכתובה מאפשר דיאלוג ייחודי בין החוקרים בקבוצה, ואף יוביל לפרסומים משותפים שיתרמו להבנת התמורות שחלו ביחס לקשב במאה ה-21. מחקריהם של עופר, גל ויעל, המתמקדים בסובייקט המערבי המודרני המתהווה יחד עם סביבתו תחת אשר לעצב אותה, יאפשרו לחברי הקבוצה לנסח מחדש את התמורות ההיסטוריות והתרבותיות שחלו במבטי הקשב – החזותי והלשוני כאחד – בחברה העכשווית. העבודה המשותפת עם איילת תבליט בכל תחום ותחום את הפער בין השיח ההיסטורי על הקשב לבין תפיסות עכשוויות, מבוססות ניסויים, של קשב ופיזור דעת. עופר וגל מבקשים לחקור נושאים שונים הקשורים לקשב חזותי ולהשלכותיו על החברה המודרנית. מאחר ועופר חוקר את ההיסטוריה הגרמנית של המאה ה-20, ואילו גל חוקרת את התרבות החזותית הצרפתית של המאה ה-19, השילוב ביניהם עשוי לתרום להבנת התמורות התרבותיות וההיסטוריות שהתרחשו במערב ביחס לקשב במפנה המאה בהשפעת ההדפס, הצילום והשכפול החזותי שהם יצרו. בה בעת, מחקרה של יעל אודות תצורות חדשות של טקסט, כדוגמת בלוגים ומדיה חברתית, המאופיינים על ידי המשכיות ומקרויות, ודורשים חלוקה תמידית של קשב, נקשרים למחקרו של עופר אודות הגידול המואץ של התיעוד הורנקולרי, המתאר חוויות יומיומיות בכמות ובגיוון שלא היו כמותם בעבר. השילוב בין מחקרים היסטוריים ותאורטיים אלה ובין מחקרה של איילת, יאפשר לחברי הקבוצה להתנסות באסתטיקה אמפירית, ולמצוא תשובות חדשות לשאלות התאורטיות המעסיקות אותם.

תכנית קבוצת המחקר המפורטת לשלוש שנים

שנה ראשונה:

השנה הראשונה תוקדש ליצירת שפה משותפת, לאיסוף מקורות, ולניסוח של שאלות המחקר הפרטניות של כל אחת ואחד מחברי הקבוצה באופן המדגיש את הדיאלוג שלהן עם החברות האחרות. חוקרי הקבוצה יצרפו אליהם ארבעה חוקרים צעירים מתחומים משיקים, אשר ביחד עם חברי הקבוצה יפגשו מדי שבוע לסמינר שידון במושגי היסוד של הקבוצה. בסמסטר הראשון הסמינר ידון במחקרים המרכזיים לנושא הקשב בכל אחד מהתחומים בהם מתמחים החוקרים. כך נכיר את ההשלכות המחקריות של המושג בתחומים השונים ונפתח בסיס תיאורטי משותף שיהיה רלוונטי לתחומים השונים. בעוד שפגישה

אחת תועבר על ידי אחד מחברי הקבוצה, בשבוע לאחר מכן ידון חבר אחר בקבוצה באותו נושא מפרספקטיבה דיסציפלינרית, מחקרית ומתודולוגית אחרת. המחצית השנייה של השנה הראשונה תוקדש להכרת העבודות הספציפיות של כל אחד מהחוקרים: לשאלות המחקר שלה, למקורות, ולגישה המתודולוגית. הפגישות יאפשרו הן חידוד השאלות והצבעה על בעיות בתזות והן מציאת הקשרים המחקריים שיובילו לעבודה על שאלות משותפות (או, לכל הפחות, לשימוש בתובנות מתחום אחד בתחום האחר). במהלך הסמסטר השני תגובש רשימה של חוקרים מהארץ ומהעולם שיוזמנו להציג את עבודותיהם בהרצאות בודדות או בסדנאות בפני חברי הקבוצה במהלך השנה השנייה, ובכנס הבינלאומי שיערך בשנה השלישית.

שנה שנייה:

עבודת הקבוצה בשנה השנייה תורכב מפגישות עם חוקרים אורחים מדיסציפלינות משיקות, לצד דיון עצמאי של חברי הקבוצה. מפגשים אלה יופנו גם לקהלים נוספים, הכוללים מרצים, חוקרים וסטודנטים מהאוניברסיטה העברית ומהאוניברסיטאות ומכללות אחרות. נגבש מערך בינלאומי של חוקרים נלווים אשר יוזמנו להשתתף בכנס המסכם ונערוך סדנאות בהם נשתף את חברי הקבוצה, תלמידים וחוקרים מבית וחו"ל כדי לגבש את תכני הכנס, את הנקודות החשובות בהן נרצה להתמקד ואת הדרכים בהן נאזן בין מקוריות ומצינויות דיסציפלינרית ודיון אינטרדיסציפלינרי. במהלך המחצית השנייה של השנה נציג רעיונות לפרסומים משותפים של זוגות שונים בתוך הקבוצה שישלבו רעיונות ושאלות מהתחומים השונים אך יעסקו בשאלות חוצות דיסציפלינות. לאחר שנדון ברעיונות אלה, בתוך הקבוצה ובסדנאות שנערוך לקראת סוף השנה עם משתתפים נוספים, יתחילו החוקרים להכין מאמרים לפרסום כמו גם לתכנן ולעצב ניסויים הבוחנים סוגיות נבחרות מהשדה התיאורטי במעבדה לחקר מוח קשב וזמן של איילת.

שנה שלישית:

בסמסטר הראשון של השנה השלישית יחל איסוף נתונים בפרוייקטים שתוכננו בסוף השנה השנייה. כמו כן יעבירו החוקרים לעיון בקרב חברי הקבוצה טיוטות של מאמרים שיוכנו לקראת הפרסומים הנזכרים לעיל ויוצגו בכנס הבינלאומי שיערך לקראת סוף הסמסטר. הסמסטר השני, לאחר הכנס הבינלאומי, יוקדש לעריכת המאמרים. חלק מן המאמרים יישלחו לכתבי עת וחלקם יכללו בספר שיסכם את שנות המחקר בעקבות הכנס. את חלקה השני של השנה השלישית נקדיש גם לניסוח הצעות למחקר עתידי ולסיכום ממצאי העבודה האמפירית במאמרים.

ביבליוגרפיה:

- באומן, זיגמונט. *תרבות בעולם מודרני מזיל*. תל אביב: הקיבוץ המאוחד, 2013.
- בנימין, וולטר. *מבחר כתבים*, כרך א: *המשוטט*, תרגום דוד זינגר. תל אביב: הקיבוץ המאוחד, 1992.
- Althusser, Louis. *Lenin and Philosophy and Other Essays*. Trans. Ben Brewster. New York: Monthly Review Press, 2001.
- Attridge, Derek. *Peculiar Language: Literature as Difference from the Renaissance to James Joyce*. London: Routledge, 2004.
- Azoulay, Ariella. *The Civil Contract of Photography*. New York: Zone Books, 2008.
- Batchen, Geoffrey. "Vernacular Photographies" *History of Photography* 24.3 (2000): 262-271.
- Benjamin, Walter. "A short history of photography" *Screen* 13.1 (1972): 5-26.
- Benjamin, Walter. "The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction (1936)." *Illuminations*. Ed. Hannah Arendt. Trans. Harry Zohn. New York: Schocken, 1969, 218-222.
- Bitgood, Stephen, D. Patterson, and A. Benefield. "Exhibit Design and Visitor Behaviour: Empirical Relationships." *Environment and Behaviour* 20. 4 (1998): 474-491.
- Bitgood, Stephen. "Environmental psychology in museums, zoos, and other exhibition centers." *Handbook of environmental psychology*. Eds. R. Bechtel & A. Churchman. John Wiley & Sons, 2002, 461-480.
- Bitgood, Stephen. "Museum Fatigue: A Critical Review." *Visitor Studies* 12.2 (2009): 93-111.
- Bourdieu, Pierre. *Outline of a Theory of Practice*. Trans. Richard Nice. Cambridge: Cambridge University Press, 1977.
- Bullock, Marcus Paul. *The Violent Eye. Ernst Jünger's Visions and Revisions on the European Right*. Detroit: Wayne State University Press, 1994.
- Clore, Gerald. "Cognitive Phenomenology: Feelings and the Construction of Judgment." *The Construction of Social Judgments*. Eds. L. L. Martin and A. Tesser. Hillsdale, NJ: Erlbaum, 1992, 133-163.
- Coole, Diana and Frost, Samantha. *New Materialisms: Ontology, Agency, and Politics*. Duke University Press, 2010.
- Crary, Jonathan. *Suspensions of Perception: Attention, Spectacle, and Modern Culture*. Cambridge: MIT Press, 2001.
- Davey, Gareth. "What is Museum Fatigue?" *Visitor Studies Today* 8.3 (2005): 17-21.
- Duttlinger, Carolin. "Between Contemplation and Distraction: Configurations of Attention in Walter Benjamin." *German Studies Review* 30.1 (2007): 33-54.
- Gilman, Benjamin Ives. "Museum Fatigue." *The Scientific Monthly* 2.1 (1916): 62-74.
- Jünger, Ernst. *Der gefährliche Augenblick. Eine Sammlung von Bildern und Berichten*. Berlin: Junker und Dünhaupt, 1931.
- Jurgenson, Nathan. *The Social Photo: On Photography and Social Media*. London: Verso, 2019.
- Kirby, Alan. *Digimodernism: How Technologies Dismantle the Postmodern and Reconfigure our Culture*. New York: Continuum, 2009.
- Kracauer, Siegfried. "Photography" *The Mass Ornament. Weimer Essays*. Ed. Thomas Y. Levin. Cambridge: Harvard University Press, 1995, 47-64.

- Kusnir et al., "When Temporal Uncertainty Doesn't Help." *Journal of Cognitive Neuroscience*. MIT press Ltd. (in press).
- Lyotard, Jean-François. *Driftworks* Trans. Roger McKeon. New York: Semiotext(e), 1984.
- Malabou, Catherine. "One Life Only: Biological Resistance, Political Resistance". *Critical Inquiry* 42.3 (2016): 429-38.
- Mendelson, A. L. and Papacharissi, Z. "Look at Us: Collective Narcissism in College Student Facebook Photo Galleries." *A Networked Self: Identity, Community, and Culture on Social Network Sites*. Ed. Zizi Papacharissi. New York: Routledge, 2011, 251-273.
- Mitchell, David T. and Snyder Sharon L. *The Biopolitics of Disability: Neoliberalism, Ablenationalism and Peripheral Embodiment*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2015.
- Nordau, Max. *Degeneration*. London: William Heinemann, 1898.
- North, Paul. *The Problem of Distraction*. Stanford: Stanford University Press, 2012.
- Peterson, Richard. "Problems in Comparative Research: The Example of Omnivorousness." *Poetics* 33 (2005): 257-282.
- Phillips, Natalie M. *Distraction: Problems of Attention in Eighteenth-Century Literature*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2016.
- Re, Daniele, et al. "Feature-Based Attention Samples Stimuli Report Feature-Based Attention Samples Stimuli Rhythmically." *Current Biology* 29.4 (2019): 693-699.e4, doi:10.1016/j.cub.2019.01.010.
- Rounds, Jay. "Strategies for the Curiosity-Driven Museum Visitor." *Curator* 47.4 (2004): 389-410.
- Serrell, Beverly. *Paying Attention: Visitors and Museum Exhibitions*. Washington, DC: American Association of Museums, 1998.
- Simondon, Gilbert. "The Genesis of the Individual". Trans. Mark Cohen and Sanford Kwinter. *Incorporations*. Eds. Jonathan Crary and Sanford Kwinter. New York: Zone, 1992, 297-319.
- Van den Bergh, Omer and Scot Vrana. "Repetition and Boredom in A Perceptual Fluency/Attributional Model of Affective Judgments." *Cognition and Emotion* 12 (1998): 533-553.
- Van Hulle, Dirk. "The Extended Mind and Multiple Drafts: Beckett's Models of the Mind and the Postcognitivist Paradigm." *Early Modern Beckett: Beckett Between*. Eds. Angela B. Moorjani, Danièle de Ruyter, Dúnlaith Bird and Sjef Houppermans. Amsterdam: Brill Academic Publishers, 2012, 277- 289.
- Wright, David. "Making Tastes for Everything: Omnivorousness and Cultural Abundance." *Journal for Cultural Research* 15.4 (2011): 355-371.
- Yetisen, Ali K. "Biohacking." *Trends in Biotechnology* 36.8 (2018): 744-747. *ProQuest*. Web. 4 Aug. 2019.

Fig. 1. A. Robida, "Le Salon de 1888", colored lithograph, published in *La Caricature*, May 5, 1888, title page. Paris, Bibliothèque nationale de France, département Estampes et photographie.

Fig. 2. François Auguste Biard, *Quatre heures au Salon, Fermeture du Salon annuel de peinture dans la Grande Galerie du Louvre*, 1847, oil on canvas, 57 x 67 cm. Paris, musée du Louvre.

Fig. 3. Edouard Dantan, *Un Coin du Salon*, 1880, oil on canvas, 97.2 x 130.3 cm, Paris, Private collection.

Fig. 4. *Garden Party a l'Elysée*, colored lithograph, published in *Le Petit Journal*, no. 144, July 21, 1895.